

Dawne zapomniane polskie rezydencje na Białorusi (II)

Kontynuujemy naszą podróż po zapomnianych polskich rezydencjach na Białorusi, nie uwzględnionych w dziele Romana Aftanazego. Tym razem wybraliśmy się na tereny wschodniej i północnej Wileńszczyzny, dawnego województwa nowogródzkiego i Polesia.

W położonym w pobliżu granicy Kamieńcu Litewskim, u stóp słynnej Białej Wieży z XIII w., stoi dobrze zachowany pałacyk (z XVIII w.?) nie wiadomo przez kogo wzniesiony. Jest on dwukondygnacyjny, z trzykondygnacyjnym ryzalitem na osi zwieńczonym trójkątnym szczytem. W 1996 r. mieścił się w nim zespół szkół zawodowych.

W centrum miasta Kobrynia na Polesiu stoi dworek miejski, wzniesiony w 1794 r. dla feldmarszałka Suworowa. W okresie międzywojennym nazywany był Dworkiem Traugutta, ponieważ w 1860 r. mieszkał w nim przyszły dyktator powstania styczniowego. Zniszczony w czasie II wojny światowej, później odrestaurowany. Obecnie mieści się tu Muzeum Historii Wojskowości im. Suworowa. Klasycystyczny, parterowy, na planie prostokąta, nakryty wysokim czterospadowym dachem. W elewacji głównej czterokolumnowy ganek z trójkątnym frontonem. Po jego bokach ustawiono dwie armaty z 1812 r. Przed wejściem brązowe popiersie feldmarszałka, usunięte w 1919 r. i przywrócone po 1945 r.

Około 10 kilometrów na południowy zachód od Berezy Kartuskiej, po prawej stronie szosy z Brześcia do Mińska, położona jest wieś Siehniewicze, ze zrujnowanym dworem Łozińskich z 2. poł. XIX w. W 2. poł. XVIII w. właścicielami dóbr byli Prozorowie, przed 1939 r. należały do Łozińskich. Jeszcze w latach 90. XX w. w dworze mieścił się szpital. Obecnie opuszczony budynek jest ruiną ukrytą w gęstych zaroślach i trudną do sfotografowania. By sfotografować tylko

Wiszniew. Zrujnowany pałac Chreptowiczów-Buteniewych

kolumny portyku, musiałem – korzystając z pomocy jednego z mieszkańców –, usunąć część chaszczy. Dwór jest parterowy, kiedyś z czterokolumnowym portykiem. Nie ma śladu po oficynie zwanej „baronówką”. W otoczeniu nieźle zachowany park.

Kilka kilometrów na zachód od Oszmiany, w pobliżu granicy z Litwą, położona jest Oszmianka Murowana, z pozostałościami zespołu pałacowego

Korejwów. W XVI w. wojewoda połocki Mikołaj Dorohostajski założył w Oszmianie zbór kalwiński i drukarnię, której rozkwit przypadł na czasy Krzysztofa, syna Mikołaja. Wydrukowano tu m.in. podręcznik hodowli koni oraz dzieła religijne miejscowego kaznodziei kalwińskiego Salinariusa. Po 1850 r. nowy właściciel, Ksawery Korejwo przebudował XVI-wieczny budynek drukarni na obszerną rezydencję, dobudowując do

Telechany. Dworek z przełomu XIX i XX w.

Siehniewicze. Dwór Łozińskich z 2. poł. XIX w.

Siehniewicze k. Berezy. Dwór Łozińskich z 2. poł. XIX w.

Kamieniec Litewski. Pałacyk z XVII w.(?)

Komarowszczyzna. Dawny dwór Starzeńskich z 2. poł. XIX w.

Druja. Dwór Miłoszów z XIX w.

masywnego parterowego budynku piętro w stylu klasycystycznym. Zachowały się ruiny tego budynku, ze sklepieniami piwnicami, parterem o sklepieniach krzyżowych i murami pierwszego piętra. Czarno-białe zdjęcie pochodzi z 1991 r. Być może od tego czasu ruiny uległy dalszemu uszczupleniu.

W sercu Polesia, około 40 kilometrów na północ od Pińska, nad Kanalem Ogińskiego, położone jest miasteczko Telechany, niegdyś z rezydencją książąt Ogińskich. Ich pałac już przed 1939 r. był w ruinie. Obecnie nie ma po nim śladu. Pozostało kilka zabudowań gospodarczych, m.in. drewniany parterowy dworek z przeł. XIX i XX w., nakryty czterospadowym dachem naczółkowym. Ganek wsparty jest na dwóch parach kolumn.

W odległości około 30 kilometrów na zachód od rejonowego miasta Miedziów, na Wileńszczyźnie, w pobliżu szosy z Wilna do Połocka, położona jest wieś Komarowszczyzna (na mapach białoruskich oznaczona jako Komarowa), z dawnym zespołem dworskim, który w 2. poł. XIX w. należał do Starzeńskich. Modernistyczny parterowy dwór wzniesiony jest na planie podkowy, z zagiętymi do tyłu skrzydłami bocznymi. W elewacji głównej występuje ryzalit z wgłębny portykiem słupowo-kolumnowym i mansardą zwieńczoną półkolistym frontonem z kartuszem herbowym. Po bokach mansardy widoczna jest attyka balustradowa. Ściany dekorowane są boniowaniem. Przed dworem stoją dwie bliźniacze parterowe oficyny. W jednej mieściły

się mieszkania dla służby, w drugiej stajnie. Zachowała się brama wjazdowa z filarami w kształcie kolumn zwieńczonych kulami oraz część kamiennego ogrodzenia z wbudowanym wień spichlerzem o ścianach z kamienia polnego i małych okienkach. W otoczeniu dobrze zachowany park z licznymi alejami i dwoma stawami. W 2001 r. na terenie dworskim mieściło się technikum rolnicze.

Kilka kilometrów na południe od opisywanej poprzednio rezydencji, na północnym krańcu pięknego jeziora, położone jest miasteczko Świr. W jego północnej części, w otoczeniu dobrze zachowanego parku regularnego, rozłożonego na dwóch tarasach, stoi dawny pałac Byszewskich, wzniesiony na początku XX w. Modernistyczny, z czerwonej cegły, na planie nieregularnym, o asymetrycznej bryle. Główne wejście znajduje się w dwukondygnacyjnej wieży krytej dachem namiotowym z lukarnami. Portale dekorowane są boniowaniem i dekoracyjnymi zwieńczeniami. Boniowane narożniki i otynkowane obramienia okien kontrastują z czerwienią ceglanych ścian. Po 1945 r. w pałacu mieściło się sanatorium „Świr”, w 2001 r. był tam szpital dla umysłowo chorych.

Kilkanaście kilometrów na południowy wschód od rejonowego miasta Wołożyn, w pobliżu przedwojennej granicy polsko-radzieckiej, położone jest miasteczko Iwieniec, w okresie międzywojennym znane przede wszystkim z okazałego klasztoru franciszkanów (za czasów sowieckich bardzo zdewastowa-

Świr. Fragment pałacu

Świr. Pałac Byszewskich z XX w.

Snów Górny. Dawny pałac Harthingów z poł. XIX w.

nego, obecnie trwa restauracja). Dwa kilometry od centrum miasteczka jeszcze niedawno wznosił się zespół dworski, należący od XIX w. do rodziny Plewaków (ich grobowce znajdują się przy tzw. Czerwonym Kościele na wschodnich obrzeżach miasteczka). Po pożarze w połowie lat 90. XX w. z XIX-wiecznego eklektycznego dworu pozostały tylko wypalone mury obwodowe. Zachowały się zabudowania gospodarcze – stajnia i spichlerz, wzniesione z kamienia polnego oraz zrujnowana kaplica.

Kilkanaście kilometrów na północny zachód położone jest miasteczko Wiszniew (nie należy go mylić z Wiszniem Świrskim, gdzie niegdyś istniała rezydencja Sulistrowskich, później Karłowiczów). Wiszniew Wołczyński znany jest przede wszystkim z pięknego wczesnobarokowego kościoła, z zachowanym wnętrzem. Mniej znany jest zespół dworski w dawnym majątku Odrowąż, położony około 2 kilometrów od kościoła, ukryty głęboko w lesie. Od 1892 r. do 1939 r. właścicielami dóbr byli krewni Chreptowiczów, Rosjanie Buteniewowie, którzy używali nazwiska Chreptowicz-Buteniew. Eklektyczny piętrowy dwór wznosił na przeł. XIX i XX w. Konstanty Buteniew. W 1999 r. dwór był opuszczony i zdewastowany. Jego ściany oblicowane są granitem i dekorowane pilastrami. W jednej z elewacji zachowały się szczątki tarasu. Zrujnowaną rezydencję otacza zdziczały park.

Kilka kilometrów na zachód od Nieświeża położone jest miasteczko Snów, z monumentalnym i wielokrotnie opisy-

wanym klasycystycznym pałacem Rdułtowskich. Mniej znana jest położona na obrzeżach miasteczka inna rezydencja w Snowie Górnym. Dobra ta początkowo należała również do Rdułtowskich, ale od 1854 r. przeszła do barona Gustawa Harthinga. Wzniósł on tu późnoklasycystyczny dwór. Składał on się z dwóch części, starszej dwukondygnacyjnej i dobudowanego do niej na początku XX w. skrzydła parterowego z werandą. Rolę fasady spełnia szczyt korpusu dwukondygnacyjnego, zwieńczony trójkątnym frontonem, ozdobiony boniowaniem i pilastrami. W 1999 r. w dworze mieścił się szpital. W otoczeniu niewielki park krajobrazowy ze starodrzewiem.

I na koniec położona na północnej Wileńszczyźnie, przy ówczesnej granicy z Łotwą, na najdalszych Kresach II Rzeczypospolitej, Druja nad Dźwiną. Miasteczko to znane jest przede wszystkim z okazałego barokowego klasztoru bernardynów. Nieco na wschód od niego, również na wyniosłym brzegu Dźwiny, stoi dawny dwór Miłoszów, wzniesiony w XIX w., na miejscu zamku Massalskich i Sapiehów. Zamek ten, z I. poł. XVII w., został zniszczony w 1664 r. przez Rosjan (zachowała się część jego wałów). W 2001 r. dwór zajmowało sanatorium. W wyniku licznych przebudów zatracił wartość zabytkową. Wzniesiony na planie prostokąta, z dwoma ryzalitami w elewacji ogrodowej. Jedyne elementem dekoracyjnym jest gzyms i prostokątne obramienia okien. Na skarpie nad Dźwiną - park krajobrazowy. ■

Fot. Autor

Kobryń. Dworek miejski z 1794 r.

Iwieniec. Ruiny zespołu dworskiego Plewaków z XIX w.

Oszmianka Murowana. Pozostałości zespołu pałacowego Korejów. (XVI-XIX w.)